Journal of Islamic Human Rights
Volum 2, Consecutive Number 1, 2024
Journal Homepage: https://islamichumanrights.ir/
This is an Open Access paper licensed under the Creative Commons License CC-BY 4.0 license.

The status and Importance of the Security Council Presidential Statement and its Sanctions Resolutions on Iran's nuclear Program

Negar Mofakham Naser Eslami[1*], Ahmad Reza Tohidi[2]

1. University Lecturer Payam Noor University, Bonab, East Azerbaijan Province, Iran

negar.mofakhamna@ut.ac.ir

2. Associate Professor Qom University – Presidential International Legal Center, Qom, Iran.

Abstract

The Security Council's presidential statements and sanctions resolutions play an important role in international policy and the way the world deals with Iran's nuclear program. These statements, usually issued in the form of periodic declarations, reflect the Security Council's provisional and shadowy positions on Iran's nuclear situation and play a strategic role in shaping international consensus on non-proliferation issues. Sanctions resolutions, which are often adopted as a result of reports by international organizations such as the International Atomic Energy Agency, are powerful instruments in the policy of pressure and punishment, aimed at forcing Iran to comply with its obligations under the Non-Proliferation Treaty and international agreements. This study attempts to examine the changes in Iranian policies and the status of its nuclear program in shaping diplomatic and security trends in the international arena, taking into account the position of presidential statements and sanctions resolutions in the legal and political system of the Security Council.

Keywords: Statements by the Security Council Presidency, sanctions resolutions, nuclear non-proliferation, the International Atomic Energy Agency, the legal and political system of the Security Council

- Mofakham Naser Eslami, N., Tohidi, A R. (2025). The status and Importance of the Security Council Presidential Statement and its Sanctions Resolutions on Iran's nuclear Program, *Journal of Islamic Human Rights*, 2(1), 1-28.

[Downloaded from islamichumanrights.ir on 2026-11-23]

مجله حقوق بشر اسلامی
دورۀ دوم ـ شمارۀ اول ـ ۱۴۰۴
صفحات ۱-۲۸ (مقاله پژوهشی)
تاریخ: دریافت ۱۴۰۴/۰۹/۰۴ـ پذیرش ۱۴۰۴/۱۰/۰۸ ـ انتشار ۱۴۰۴/۱۰/۱۱

جایگاه و اهمیت بیانیه ریاست شورای امنیت و قطعنامه‌های تحریمی آن در مورد برنامه هسته‌ای ایران

نگار مفخم ناصراسلامی[۱]*، احمدرضا توحیدی[۲]

۱. مدرس دانشگاه پیام نور بناب، آذربایجان شرقی، ایران. negar.mofakhamna@ut.ac.ir
۲. دانشیار دانشکده حقوق دانشگاه قم، قم، ایران.

چکیده

بیانیه‌های ریاست شورای امنیت و قطعنامه‌های تحریمی این شورا نقش مهمی در سیاست‌های بین‌المللی و نحوه برخورد دنیا با برنامه هسته‌ای ایران دارند. این بیانیه‌ها که معمولاً در قالب اعلامیه‌های دوره‌ای صادر می‌شوند، نشان‌دهنده مواضع موقت و فن سایه‌افکن شورای امنیت درباره وضعیت هسته‌ای ایران است و نقش راهبردی در شکل‌گیری اجماع بین‌المللی بر سر مسائل مربوط به عدم اشاعه هسته‌ای ایفا می‌کنند. قطعنامه‌های تحریمی، که غالباً درنتیجه گزارش‌های سازمان‌های بین‌المللی مانند آژانس بین‌المللی انرژی اتمی منجر به تصویب می‌شوند، ابزارهای قوی در سیاست فشار و مجازات هستند که هدفشان وادار کردن ایران به تعهدات براساس معاهده عدم اشاعه سلاح‌های هسته‌ای و توافق‌های بین‌المللی است. در این پژوهش سعی بر آن شده است تا با در نظر گرفتن جایگاه بیانیه‌های ریاست و قطعنامه‌های تحریمی در نظام حقوقی و سیاسی شورای امنیت، به تغییرات سیاست‌های ایران و وضعیت برنامه هسته‌ای آن در شکل‌دهی روندهای دیپلماتیک و امنیتی در عرصه بین‌المللی بپردازیم.

کلیدواژه: بیانات ریاست شورای امنیت، قطعنامه‌های تحریمی، عدم اشاعه هسته‌ای، آژانس بین‌المللی انرژی اتمی، نظام حقوقی و سیاسی شورای امنیت

- مفخم ناصراسلامی، نگار؛ توحیدی، احمدرضا. (۱۴۰۴). جایگاه و اهمیت بیانیه ریاست شورای امنیت و قطعنامه‌های تحریمی آن در مورد برنامه هسته‌ای ایران، مجله حقوق بشر اسلامی، ۲(۱)، صفحات ۱-۲۸.

[Downloaded from islamichumanrights.ir on 2026-11-23]

مقدمه

با توجه به اهمیت روزافزون به‌کارگیری فناوری هسته‌ای و تلاش در جهت پیاده‌سازی برنامه‌های مرتبط با آن، استفاده درست و بجا از این فناوری امری بدیهی در جهت پیشبرد اهداف صلح‌آمیز دولت‌ها می‌باشد که از طرفی می‌بایست عاری از هرگونه استفاده در جهت به خطر انداختن صلح و امنیت بین‌المللی باشد. با آگاهی از این موضوع که در عصر حاضر اغلب کشورهای جهان شامل پیشرفته و صنعتی و یا در حال توسعه هر یک به نحوی سهمی از فناوری‌های هسته‌ای را به خدمت توسعه و برطرف کردن نیازهای ضروری جوامع خود گرفته‌اند اما این در حالی است که در چند سال اخیر همواره موضوع میزان دسترسی به این فناوری مورد مناقشه دولت‌ها به‌ویژه دولت‌هایی بوده است که هم با وجود اینکه خود سردمداران ارکان سازمان ملل متحد و از اعضای اصلی شورای امنیت به‌عنوان تنها رکن اصلی سازمان ملل که مسئول حفظ و امنیت بین‌المللی می‌باشند و هم با داشتن تمامی تجهیزات غنی‌سازی هسته‌ای که قادر به ساخت موشک‌های بالستیک و دوربرد قاره‌پیما و یا ایجاد و ساخت بمب‌ها و کلاهک‌های هسته‌ای هستند، همچنان مانع دستیابی اغلب کشورها به این فناوری و تجهیزات مرتبط با آن می‌باشند که در این راستا شورای امنیت اقدام به تصمیمات مهمی در جهت تشویق و یا تنبیه دولت‌ها از طریق تصویب قطعنامه‌ها و یا صدور تحریم‌ها و یا بیانیه‌ها در جهت کاهش و یا تغییر نوع و میزان به‌کارگیری و یا منع غنی‌سازی و تعلیق این فناوری در برخی از کشورها من‌جمله در برنامه هسته‌ای کشور ما ایران گرفته است. مسئله هسته‌ای ایران از اوایل دهه ۱۳۸۰ به یکی از مهم‌ترین و پیچیده‌ترین چالش‌های امنیتی بین‌المللی تبدیل شد. نگرانی‌های جامعه بین‌المللی از احتمال انحراف برنامه هسته‌ای ایران به سمت تولید سلاح، منجر به اعمال فشارهای سیاسی، اقتصادی و حقوقی گسترده‌ای بر این کشور گردید. در این میان، شورای امنیت سازمان ملل متحد به‌عنوان رکن اصلی حفظ صلح و امنیت بین‌المللی، نقش محوری در مدیریت این بحران ایفا کرد. این نقش از طریق دو ابزار اصلی محقق شد: بیانیه‌های ریاست شورای امنیت و قطعنامه‌های تحریمی. بیانیه‌های ریاست شورای امنیت، هرچند فاقد الزام قانونی قطعنامه‌ها هستند، به‌عنوان ابزاری مهم برای اعلام مواضع رسمی، هشدار و ابراز نگرانی شورا نسبت به فعالیت‌های هسته‌ای ایران عمل کردند. این بیانیه‌ها اغلب زمینه‌ساز اتخاذ تصمیمات جدی‌تر و در نهایت، صدور قطعنامه‌های تحریمی شدند. از سوی دیگر،

[Downloaded from islamichumanrights.ir on 2026-11-23]

قطعنامه‌های تحریمی شورای امنیت، به ویژه قطعنامه‌های ۱۷۳۷ (۲۰۰۶)، ۱۷۴۷ (۲۰۰۷)، ۱۸۰۳ (۲۰۰۸)، ۱۸۳۵ (۲۰۰۸) و ۱۹۲۹ (۲۰۱۰)، مجموعه‌ای از ممنوعیت‌ها و محدودیت‌ها را در زمینه‌های مختلف از جمله تجارت، فناوری، مالی و نظامی علیه ایران اعمال نمودند. این قطعنامه‌ها با اعمال تحریم‌های اقتصادی، مالی و فناوری، نقش مهمی در محدود کردن توانمندی‌های هسته‌ای ایران و تشویق به مذاکرات دیپلماتیک ایفا می‌کنند. از طرفی این تحریم‌ها با هدف متقاعد کردن ایران به توقف فعالیت‌های غنی‌سازی اورانیوم و همکاری با آژانس بین‌المللی انرژی اتمی (IAEA, International Atomic Energy Agency) وضع شدند. حال یک پرسش اساسی در اینجا مطرح می‌شود. بیانیه‌های ریاست شورای امنیت و قطعنامه‌های صادره از سوی این شورا، تا چه میزان در درک سیر تحولات برنامه هسته‌ای ایران و تأثیر آن بر روابط بین‌المللی کشورمان اهمیت دارد؟ و اینکه با تحلیل دقیق این اسناد، می‌توان پی به شناخت استراتژی‌های بعدی شورای امنیت در قبال برنامه هسته‌ای ایران برد؟ لذا این تحقیق با این پیش‌فرض مطالعات انجام شده است که بیانیه‌ها و قطعنامه‌های شورای امنیت را می‌توان به‌عنوان ستون فقرات درک تحولات این پرونده در نظر گرفت. این اسناد نمایشگر سیر ارتقاء تنش بین‌المللی نسبت به هر قضیه می‌باشد و از طرفی مبین انتظارات بین‌المللی در مورد شفافیت و همکاری با آژانس بین‌المللی انرژی اتمی است و توقف فعالیت‌های غنی‌سازی اورانیوم به‌طور دقیق را مشخص می‌کنند. در عین حال با بررسی جزئیات تحریم‌های اعمال شده در قطعنامه‌ها، می‌توان میزان فشار اقتصادی و سیاسی وارد شده بر ایران را سنجید و اثرات آن بر اقتصاد، سیاست داخلی و روابط خارجی کشور را ارزیابی کرد. و نهایتاً آنکه بررسی واکنش‌های کشورهای مختلف (اعضای دائم و غیردائم شورای امنیت) به این بیانیه‌ها و قطعنامه‌ها، نشان‌دهنده شکاف‌ها و همگرایی‌ها در سیاست‌های بین‌المللی در قبال ایران است. با این حال، با بررسی موارد زیر در اسناد موجود، می‌توان به درک بهتری از اهداف و استراتژی‌های آتی رسید:

لحن و زبان بیانیه‌ها: آیا لحن بیانیه‌ها تند و انتقادی است یا محتاطانه و دیپلماتیک؟ این موضوع نشان‌دهنده میزان نگرانی و عزم شورا برای اعمال فشار یا مذاکره است.

تأکید بر مفاهیم خاص: آیا شورا بر مفاهیمی مانند «عدم اشاعه»، «شفافیت» یا «همکاری با آژانس» تأکید بیشتری دارد؟ این موضوع نشان‌دهنده اولویت‌های شورا است.

الگوهای تحریم: آیا تحریم‌های اعمال‌شده به صورت مرحله‌ای و با افزایش تدریجی شدت بوده است؟ این موضوع نشان‌دهنده رویکرد تدریجی و آزمون و خطای شورا است.

[Downloaded from islamichumanrights.ir on 2026-11-23]

اشارات ضمنی به اقدامات بعدی: برخی از بیانیه‌ها و قطعنامه‌ها ممکن است به‌طور ضمنی به اقدامات بعدی شورا اشاره کنند. به‌عنوان مثال، اگر شورا در بیانیه‌های اخیر بر اهمیت همکاری ایران با آژانس تأکید کرده و در عین حال، تهدید به اعمال تحریم‌های جدید کرده باشد، می‌توان استنباط کرد که هدف شورا، متقاعد کردن ایران به همکاری بیشتر از طریق اعمال فشار است. در نهایت، تحلیل این اسناد باید به‌عنوان بخشی از یک تحلیل جامع تر از شرایط سیاسی، اقتصادی و امنیتی ایران و جهان انجام شود تا بتوان پیش‌بینی دقیقی از اهداف و استراتژی‌های آتی شورای امنیت ارائه داد.

پیشینه تحقیق

فعالیت‌های هسته‌ای ایران از دهه ۱۹۵۰ میلادی به وسیله ایالات متحده آمریکا جدی‌ترین مخالف این فعالیت‌ها، راه‌اندازی گردید و مرکز تحقیقات هسته‌ای تهران (Tehran Nuclear Research Center) در دهه ۱۹۶۰ میلادی به وسیله آمریکا تأسیس و تجهیز شد (Farhidi & Kaveh. 2015: 1-2). این فعالیت‌ها که در سال ۱۹۷۴، با تأسیس سازمان انرژی اتمی ایران و امضا قرارداد ساخت نیروگاه بوشهر به‌طور جدی‌تر دنبال می‌شد، پس از انقلاب برای مدت زمان بیش از ۲۰ سال متوقف شد (Mardani & Hooshmand, 2016: 70). حساسیت‌های بین‌المللی نسبت به فعالیت‌های هسته‌ای ایران در دو دهه اخیر به‌طور گسترده‌ای شدت گرفت. ایران که در سال ۲۰۰۳، متعاقب قراردادی که با فرانسه، آلمان و بریتانیا منعقد نمود، فعالیت‌های هسته‌ای خود ازجمله غنی‌سازی اورانیوم را تعلیق کرده بود، در سال ۲۰۰۵ مجدداً این فعالیت‌ها را از سر گرفت (Elrashidy, 2016: 2). «در اوایل دهه ۲۰۰۰، به نقل از کاتزمن برنامه هسته‌ای ایران به یکی از مسائل کلیدی در عرصه بین‌الملل تبدیل شد که موجب نگرانی‌های فراوانی درخصوص احتمال دستیابی ایران به سلاح‌های هسته‌ای گردید. شورای امنیت سازمان ملل در راستای این نگرانی‌ها، چندین قطعنامه تحریمی را علیه جمهوری اسلامی ایران صادر کرد. اولین قطعنامه الزامی، یعنی قطعنامه ۱۶۹۶، در سال ۲۰۰۶ صادر شد و به عدم همکاری ایران در پاسخ به درخواست‌های شورای امنیت مربوط بود» (Katzman, 2019). پس از این قطعنامه نیز قطعنامه‌های (۱۷۳۷، ۱۷۴۷، ۱۸۰۳، ۱۸۳۵، ۱۸۸۷، ۱۹۲۹، ۱۹۸۴، ۲۰۴۹، ۲۱۵۹ و نهایتاً ۲۲۳۱) صادر گردیدند که موضوعات آن‌ها بیشتر تأکید بر منع غنی‌سازی و

[Downloaded from islamichumanrights.ir on 2026-11-23]

عدم گسترش تسلیحات هسته‌ای و اعمال محدودیت‌های تجاری و اقتصادی و تحریم‌های اشخاص و شرکت‌ها و بازگشت مجدد تحریم‌های برجا می‌بودند. «با وجود اینکه قطعنامه (S/RES/2231) کلیه قطعنامه‌های تحریمی مورد اشاره را لغو می‌نمود، اما برخی از این تحریم‌ها به‌عنوان مثال، تحریم‌های تسلیحاتی ایران را که به‌طور مطلق در قطعنامه‌های سابق ذکر گردیده بودند؛ برای مدت محدودی حفظ می‌کرد». (محبی، بذار، ۱۳۹۶: ۲۸۷). «در پی توافق صورت گرفته در سال ۲۰۱۵ پیرامون برنامه هسته‌ای ایران و تنظیم برجام، مقرر گردید اِعمال کلیه تحریم‌های شورای امنیت علیه ایران با تصویب قطعنامه‌ای از سوی این نهاد ملغی شود؛ ولی در آگوست، ۲۰۲۰ کشور آمریکا که پیشتر با خروج رسمی از برجام، به عضویت خود در این سند خاتمه بخشیده بود، مدعی نقض اساسی تعهدات برجامی توسط ایران شد و با این ادعا، خواستار فعال کردن مکانیسم ماشه و بازگرداندن مجدد تحریم‌های بین‌المللی گردید» (موسوی‌فر و همکاران، ۱۳۹۹: ۲۰۳).

«مکانیزم ماشه (Snapback Mechanism) و فعال شدن آن یکی از مسائل فعلی سیاست خارجه ایران و یکی از موضوعات مذاکره با کشورهای غربی است. براساس سازوکار برجام کشورهایی که از نظر حقوقی طرف برجام محسوب می‌شوند تا ۱۸ اکتبر ۲۰۲۵ یعنی ۲۶ مهر ۱۴۰۴ مهلت داشتند تا با فعال‌سازی سازوکار حل اختلاف در برجام که به آن مکانیزم ماشه می‌گویند از این سازوکار استفاده کنند. سازوکاری که در نهایت توانست باعث بازگشت همه قطعنامه‌های قبل از برجام علیه ایران شود. کشورهای اروپایی طرف برجام که کشورهای محتمل برای فعالسازی این مکانیزم هستند نیز در مذاکرات خواسته‌هایی در قبال عدم فعال‌سازی این مکانیزم مطرح کردند. مثلاً برخی منابع ادعا کردند که کشورهای اروپایی از ایران خواسته‌اند تا در ازای تعویق ۶ ماهه فعال‌سازی مکانیزم ماشه علیه ایران خواسته‌هایی مانند ورود تهران به مذاکرات با واشنگتن، همکاری کامل با آژانس و ارائه گزارش درباره ذخایر اورانیوم با غنای بالا را مطرح کنند» (https://www.tabnak.ir/fa/news/1319825). «در داخل نیز بسیاری از رسانه‌ها تلاش داشتند تا ایران را از عواقب فعال شدن مکانیزم ماشه بترسانند و به همین دلیل از ایران خواستند تا ضمن مشارکت در مذاکرات مستقیم با آمریکا و توافق با این کشور، کشورهای اروپایی را راضی کنند تا مکانیزم ماشه را فعال نکنند» (https://donya-e-eqtesad.com/fa/tiny/news-4199635). «یا اینکه برخی، ایران را به توافق با اروپا و پذیرفتن شروط کشورهای اروپایی و در نهایت مذاکره و توافق با آمریکا تشویق کردند» (https://www.ettelaat.com/news/104533). «این سازوکار نهایتاً با اقدام

[Downloaded from islamichumanrights.ir on 2026-11-23]

تروئیکای اروپایی (European troika) در ۲۸ سپتامبر ۲۰۲۵ فعال شد و قطعنامه‌های تحریمی علیه ایران را بازگرداند». به نقل از (میرمحمد صادقی، یورونیوز، ۲۰۲۵/۰۹/۲۸).

بازگشت‌پذیری تحریم‌های آمریکا

اقدام مشروط‌سازی دیگر در برجام، فرآیند برگشت‌پذیر بودن تحریم‌هاست. ساختار برجام به‌گونه‌ای طراحی شده که کشورهای غربی و به‌خصوص آمریکا که اعمال‌کننده مهم‌ترین تحریم‌ها هستند، بدون هیچ هزینه‌ای می‌توانند از برجام خارج شوند و تحریم‌های خود را مجدد اعمال کنند. آمریکایی‌ها در دستورالعمل‌های حین اجرای برجام نیز اعلام می‌کردند به محض برگشت تحریم‌ها، شرکت‌ها باید در مدت مشخص روابط یا حضور خود در ایران را قطع کنند. در غیر این‌صورت شامل مجازات‌های این کشور ازجمله محرومیت از نظام مالی آمریکا می‌شوند. همین موضوع باعث می‌شد تا شرکت‌ها برای حضور در ایران و همکاری، حتماً خود را با آمریکا هماهنگ کنند و حتی برای حضور در ایران اجازه بگیرند. چرا که می‌ترسیدند در صورت بازگشت تحریم متضرر شوند. لذا برای هرگونه همکاری با ایران به‌خصوص در حوزه‌هایی مانند سرمایه‌گذاری که زمان بیشتری می‌برد با آمریکا هماهنگ می‌کردند و از آن‌ها اجازه می‌گرفتند. به‌طور مثال به نقل از ابراهیمی اصل، معاون اسبق وزیر نفت، در برنامه تلویزیونی جهان‌آرا، ۱۷ تیر ۱۳۹۶، در ایام اجرای برجام شرکت انی ایتالیا و توتال هر دو به آمریکا مراجعه کردند و این کشور به شرکت انی اجازه حضور نداد. (https://www.tasnimnews.com/fa/news/). اما توتال توانست اجازه حضور بگیرد (https://www.eghtesadonline.com/n/1A8s). این شرکت نیز دفتری برای هماهنگی با تحریم‌های آمریکا تأسیس کرد تا خود را نه با شروط ایران در سرمایه‌گذاری بلکه با آمریکا سازگار کند (https://tn.ai/1564071). این موضوع نیز اهرم فشار دیگری در اختیار آمریکا قرار می‌داد. چرا که هرگونه سرمایه‌گذاری یا اقدام بلندمدت مشروط به نظر آمریکا می‌شد و این کشور می‌توانست به بهانه‌های مختلف سیاسی روابط اقتصادی را مختل کند. علاوه بر این برگشت‌پذیری باعث می‌شد تا شرکت‌ها و مؤسسات نسبت به ایران با احتیاط بیشتری رفتار کنند و ایران نتواند به عواید اقتصادی مورد نظر برسد. چنان‌که مرکز امنیت نوین آمریکا در این زمینه می‌نویسد: «بخش خصوصی بعد از کاهش تحریم‌ها به علت احتمال بازگشت تحریم‌ها حاضر به همکاری با کشور تحریم شده نمی‌شود. در مورد ایران برخلاف ادعا، برجام منجر به درآمد ۱۰۰-۱۵۰ میلیارد دلاری

[Downloaded from islamichumanrights.ir on 2026-11-23]

و ایجاد سرمایه‌گذاری جدید نشد» (https://www.cnas.org/publications/reports). آمریکا نیز از همین ابزار مشروط‌ساز در ایام برجام استفاده کرد و به ایران اعلام کرد که اگر ایران می‌خواهد که آمریکا از برجام خارج نشود و تحریم‌های ثانویه آمریکا برنگردد، ایران باید ۱۲ محدودیت جدید علاوه بر برجام قبول کند، محدودیت‌هایی نظیر تعطیلی سپاه قدس، تعطیلی برنامه موشک بالستیک، عدم حمایت از حزب‌الله و برخی موارد دیگر شروط آمریکا برای این موضوع بود که توسط ایران پذیرفته نشد و تقریباً با گذشت ۲ سال و نیم از روز اجرایی شدن برجام، آمریکا از برجام خارج شد و تحریم‌ها به حالت قبل از برجام برگشت (https://www.asriran.com/fa/news/670412) به گزارش شبکه تلویزیونی الجزیره در ۲۷ آذر ۱۴۰۴، وزارت خزانه‌داری آمریکا اعلام کرد که تحریم‌های جدیدی را علیه کشتی‌های مرتبط با ایران اعمال کرده است. در بیانیه وزارت خزانه‌داری آمریکا آمده است که با ادعای افزایش فشار بر ناوگان سایه ایران، ۲۹ شناور حامل فراورده‌های نفتی ایران هدف تحریم قرار می‌گیرد. این وزارتخانه مدعی شد: ما همچنان مانع از دسترسی ایران به درآمدهای نفتی خواهیم شد که برای تأمین مالی برنامه‌های نظامی خود از آن استفاده می‌کند. وزارت امور خارجه آمریکا هم با تکرار ادعاهای واهی اعلام کرد: تحریم‌های جدید علیه ایران، توانایی این کشور را در صادرات نفت و مشتقات آن از طریق سازوکارهای غیرشفاف محدود می‌کند. آمریکا پیشتر هم در راستای سیاست به اصطلاح فشار حداکثری دولت دونالد ترامپ، تحریم‌های جدیدی را علیه شبکه نفتی ایران به بهانه حمایت از نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران اعمال کرده بود. (https://www.mehrnews.com/news/6694199/).

مبانی نظری تحقیق

۱. بیانات ریاست شورای امنیت

«از نظر حقوقی، رژیم‌های بین‌المللی از نوع «حقوق سخت یا حقوق نرم که از آن‌ها به رژیم‌های رسمی و غیررسمی نیز تعبیر شده است یا ترکیبی از این دو هستند. به طور اجمالی، منظور از حقوق سخت قواعدی است که از منابع رسمی حقوق بین‌الملل از جمله معاهدات ناشی شده و به لحاظ حقوقی الزام‌آور هستند. در مقابل، حقوق نرم به قواعد مندرج در اسنادی اطلاق می‌شود که محتوایی هنجاری دارند اما در زمره منابع رسمی حقوق بین‌الملل نبوده و لذا اجرای آن‌ها الزامی نیست بلکه اساساً جنبه توصیه‌ای دارد.

[Downloaded from islamichumanrights.ir on 2026-11-23]

اگرچه اسناد حقوق نرم الزام‌آور شناخته نمی‌شوند اما پذیرش اسناد مذکور از سوی دولت‌ها یا دیگر کنشگران بین‌المللی انتظار رعایت موازین این اسناد را تا حدی که ممکن و عملی باشد را پدید می‌آورد. به‌طور مشخص، در مورد دولت‌ها، اسناد حقوق نرم تصمیم‌گیری‌ها و سیاست‌گذاری‌های آنان ازجمله در قالب قوانین و مقررات داخلی را در راستای اجرای موازین و تحقق اهداف این اسناد هدایت می‌کنند. در عین حال، عدم پایبندی به قواعد حقوق نرم مسئولیت بین‌المللی دولت خاطی را در پی ندارد. اسناد مصوب فراهمایی (کنفرانس‌ها) و نشست‌های بین‌المللی که غالباً با عناوینی همچون سند نهایی، اعلامیه، بیانیه، قطعنامه تصویب می‌شوند و همچنین مصوبات غیرالزامی سازمان‌ها بین‌المللی که غالباً با عناوینی همچون قطعنامه، توصیه‌نامه، رهنمودنامه، رفتارنامه، و گزارش تصویب می‌شوند در بسیاری موارد اسناد موجد حقوق نرم تلقی می‌شوند. از سوی دیگر، ممکن است موازین حقوق نرم تدریجاً به قواعد حقوق سخت مبدل شده یا زمینه تحقق قواعد حقوق سخت را فراهم سازند» (صیرفی و همکاران، ۱۴۰۳: ۱۰). بیانیه‌های ریاست شورای امنیت به اختصار (Presidential Statements of Security Council, PRST) معمولاً بیانات کوتاه غیرالزام‌آور هستند که در نشست‌های مختلف صادر می‌شوند و روند نگرانی‌ها، اراده‌های جمعی یا توصیه‌های ریاست شورای امنیت را بیان می‌کنند. قطعنامه‌های شورای امنیت در مورد برنامه هسته‌ای ایران که در مواردی الزام‌آور هستند و ویژگی تحریمی دارند، شامل مواردی مانند قطعنامه ۱۶۹۶، ۱۷۳۷، ۱۷۴۷، ۱۸۰۳، ۱۸۳۵، ۱۹۲۹، ۱۸۸۷، ۱۹۸۴، ۲۰۴۹، ۲۱۰۵، ۲۱۵۹ و ۲۲۳۱ می‌باشند. «ریاست شورای امنیت سازمان ملل متحد مسئولیت هدایت شورای امنیت سازمان ملل متحد را بر عهده دارد. ریاست آن ماهانه در بین ۱۵ کشور عضو شورا می‌چرخد. بنابراین رئیس هیئت نمایندگی هر کشور به‌عنوان رئیس شورای امنیت سازمان ملل شناخته می‌شود. ریاست این شورا از زمان تأسیس آن در ۱۹۴۶ هر ماه تغییر می‌کند و رئیس شورای امنیت در جهت هماهنگی اقدامات شورا و تصمیم‌گیری در مورد اختلافات سیاسی و گاهی به‌عنوان عنصر دیپلمات یا واسط بین گروه‌های متخاصم فعالیت می‌کند» (Security Council Presidency, www.un.org. Retrieved 2021-03-07). رئیس شورای امنیت مسئولیت خود را براساس آیین‌نامه موقت شورای امنیت و همچنین عملکرد شورا انجام می‌دهد. (Provisional Rules of Procedure of the United Nations Security Council, Chapter I, Rule1 and 2, Ibid), نقش این رئیس شامل فراخواندن برای جلسات شورای امنیت، (Provisional Rules of Procedure of the United Nations

[Downloaded from islamichumanrights.ir on 2026-11-23]

(Security Council تصویب دستورکار موقت پیشنهادی توسط دبیرکل سازمان ملل متحد (Provisional Rules of Procedure of the United Nations Security Council, Chapter IV, Rule 19) و ریاست جلسات آن (UN Security Council: Presidential Statements 2008)، تصمیم‌گیری درباره سؤالاتی‌که مربوط به سیاست است (Notes by the president of the Security Council, 2012) و نظارت بر هرگونه بحران است. رئیس شورای امنیت مجاز است هم بیانیه‌های شورای امنیت البته (با توافق اعضای شورا) و هم پیاده کردن یادداشت‌های تفاهم و به‌دنبال آن به‌طور کامل می‌تواند در شورای امنیت کامل پیگیری شود (UN Security Council: Presidential Statements 2008, Ibid). رئیس شورای امنیت همچنین مسئول خواندن بیانیه‌های شورای امنیت برای مطبوعات می‌باشد. دارنده مقام ریاست «چهره» و سخنگوی آن به شمار می‌رود. رئیس شورای امنیت می‌تواند از طرف‌های درگیر دعوت به «خویشتنداری» کند (Provisional Rules of Procedure of the United Nations Security Council, Chapter III, rule 13). رئیس شورای امنیت قبل از سایر ارگان‌های نظام سازمان ملل متحد و کشورهای عضو، شورای امنیت را نمایندگی می‌کند. این ارگان همچنین از اعضا خواستار موضعگیری است و علاوه بر این، متقاضیان عضویت در سازمان ملل را به کمیته فرستاده و در مورد آن تصمیم‌گیری می‌کند. به ویژه پس از پایان جنگ سرد رئیس شورای امنیت برای هماهنگی با سایر ارگان‌ها تلاش می‌کند (Ibid).

۱-۱. برخی از وظایف و ویژگی‌های شخصیتی ریاست شورای امنیت

«در منشور سازمان ملل متحد فقط یک‌بار به ریاست شورای امنیت اشاره شده است. در ماده ۳۰ آمده است که شورای امنیت آیین‌نامه داخلی خود را ازجمله روش انتخاب رئیس شورا تصویب خواهد کرد. شورای امنیت اولین جلسه خود را در ۱۷ ژانویه ۱۹۴۶ برگزار کرد و آیین‌نامه موقت آیین‌نامه‌ای را که توسط کمیسیون مقدماتی سازمان ملل متحد تهیه شده بود، بررسی کرد. آیین‌نامه داخلی، چرخش ریاست را به ترتیب حروف الفبای انگلیسی بین اعضا، صرف نظر از وضعیت آن‌ها به‌عنوان اعضای دائم یا غیردائم، پیش‌بینی می‌کند. مدت تصدی از ابتدا یک ماه بود. در دسامبر ۱۹۴۶، این دوره دو هفته تمدید شد تا دوره ریاست شورا در پایان آن ماه به پایان برسد و چرخش ماهانه در آینده با ماه تقویمی هم‌زمان شود. رئیس شورای امنیت تنها رئیس غیر منتخب در تمام ارکان سازمان ملل متحد

[Downloaded from islamichumanrights.ir on 2026-11-23]

است. اگرچه بحث‌هایی در مورد روش متفاوت انتخاب رئیس جمهور و مدت زمان تصدی او مطرح شده است، اما هنوز تغییری ایجاد نشده است. شخصیت رئیس، چه از گروه دائم و چه از گروه غیردائم شورای امنیت، می‌تواند با توجه به تعاملات متعدد و متنوع لازم برای اداره مؤثر دفتر، تأثیر قابل توجهی بر نحوه اداره ریاست داشته باشد. درک نقش نسبت به پیشرفت‌ها و سبک و همچنین روش‌ها و تکنیک‌های کاری مورد استفاده، تأثیر قابل توجهی بر نحوهٔ انجام مسئولیت‌های ریاست توسط فرد و نحوهٔ تأثیرگذاری بر کار شورا در تلاش برای حل مناقشات بین‌المللی دارد. رئیس شورا صرفاً یک کانال انتقال اطلاعات نیست، بلکه می‌تواند محور کار شورا باشد. رئیس بسته به خلق و خو و دستورالعمل‌هایش، ممکن است در طول دوران ریاست خود به دنبال برگزاری جلسات عمومی باشد یا امیدوار باشد که هیچ موقعیتی پیش نیاید که نیاز به برگزاری جلسه عمومی داشته باشد. نه‌تنها از سوی سایر اعضای شورا، بلکه از سوی آنچه یکی از رؤسای سابق، قطب‌های نفوذ آگاهانه، چه در درون گروه‌ها و چه در خارج از گروه‌ها، نامیده است، باید به رئیس اعتماد و اطمینان وجود داشته باشد. بی‌طرف بودن رئیس شورا بسیار مهم است. براساس مفاد منشور در مورد آیین‌نامه داخلی و رویه قضایی، انتظاراتی در مورد نقش رئیس، چه از سوی رئیس فعلی و چه از سوی دیگران، وجود دارد. برای مثال، در سپتامبر ۱۹۷۰، در دوران ریاست سیرالئون، ادب و صداقت همه سفرا که بسیاری از آن‌ها به نوبه خود رئیس شورا شدند و تمایل واقعی آن‌ها برای یافتن یک راه‌حل مسالمت‌آمیز، از ارزش غیرقابل وصفی برخوردار بود. الزامات اساسی برای عملکرد مؤثر ریاست شامل موارد زیر است: تمایل به پیروی از منشور و فداکاری برای آرمان صلح، شایستگی و تجربه یا موارد ضروری مانند بی‌طرفی با آن‌ها، حفظ درایت و توانایی شنونده خوب بودن یا سایر ویژگی‌های مرتبط که یک رئیس باید در نظر داشته باشد که نمی‌تواند همه را راضی کند، اما از سوی دیگر نیازی به خارج شدن از مسیر خود برای ناراضی کردن کسی نیست. مهارت رهبری در انجام مذاکرات و مشورت‌ها با حساسیت و انعطاف‌پذیری، مهارت در میانجیگری، اراده برای سازش و مصالحه، ظرفیت برای سازش، تمایل به ابتکار عمل در جستجوی راه‌حل‌های مورد توافق یا اجماع، توانایی در نظر گرفتن گزینه‌های مختلف، نظرات و عدم سرکوب بیان دیدگاه‌های متفاوت، توانایی تصمیم‌گیری سریع و علاقهٔ پویا و تحلیلی به نگرش‌ها و فعالیت‌های دیگران یا تمام ویژگی‌های مطلوب در یک رئیس جمهور و علاوه بر این، ویژگی‌هایی مانند خلق و خوی خوب، اختیار، موضع، حس عدالت

[Downloaded from islamichumanrights.ir on 2026-11-23]

و انصاف و حتی برتری یا عدم تمایز، مزایای رئیس برای انجام وظیفه و اعمال قدرت بدون ترس از انتقاد اوست» (Davidson, & UNITAR, Staff, 1981: 6-7, 31-32).

۲-۱. متن بیانیه ریاست شورا درباره برنامه هسته‌ای ایران (S/PRST/2006/15)

«در جلسه ۵۴۰۳ ام شورای امنیت، که در مورخ ۲۹ مارس ۲۰۰۶ برگزار گردید، در رابطه با رسیدگی شورا به موضوع عدم اشاعه، رئیس شورای امنیت از سوی این شورا، بیانیه زیر را صادر کرد: شورای امنیت بار دیگر بر تعهدش به معاهده منع گسترش سلاح‌های هسته‌ای تأکید می‌کند و حق کشورهای عضو را طبق مواد یک و دو این معاهده یادآور می‌شود که بدون تبعیض می‌توانند به تحقیق، تولید و استفاده از انرژی هسته‌ای برای مقاصد صلح‌آمیز بپردازند. شورای امنیت با نگرانی جدی، بسیاری از گزارش‌ها و قطعنامه‌های آژانس بین‌المللی انرژی اتمی مرتبط با برنامه هسته‌ای ایران ازجمله قطعنامه ماه فوریه (GOV/14/2006) شورای حکام آژانس بین‌المللی انرژی اتمی (Board of Governors of the International Atomic Energy Agency) را که توسط محمد البرادعی، مدیر کل آژانس بین‌المللی انرژی اتمی، به آن گزارش شده است، یادآور می‌شود. شورای امنیت، همچنین با نگرانی جدی یادآور می‌شود که گزارش مدیرکل به تاریخ ۲۷ فوریه ۲۰۰۶ (هفتم اسفند ۱۳۸۴) (GOV/15/2006) تعدادی از موضوعات و نگرانی‌های حل نشده‌ای را فهرست‌وار ذکر می‌کند که ازجمله آن موضوعاتی است که می‌تواند ابعاد نظامی هسته‌ای داشته باشد، و اینکه آژانس بین‌المللی انرژی اتمی قادر نیست نتیجه‌گیری کند هیچ‌گونه مواد یا فعالیت‌های هسته‌ای اظهار نشده‌ای در ایران وجود ندارد. شورای امنیت همچنین با نگرانی جدی، تصمیم ایران را برای از سرگیری فعالیت‌های مربوط به غنی‌سازی اورانیوم، ازجمله فعالیت‌های مربوط به تحقیق و توسعه و تعلیق همکاری با آژانس بین‌المللی انرژی اتمی مطابق با پروتکل الحاقی، یادآور می‌شود. شورای امنیت از ایران می‌خواهد که گام‌های ضروری درخواست شده از سوی شورای حکام آژانس بین‌المللی انرژی اتمی، به ویژه پاراگراف اجرایی نخست قطعنامه (GOV/14/2006) را که برای اعتمادسازی درخصوص اینکه برنامه هسته‌ای آن منحصراً صلح‌آمیز است و برای حل سؤالات باقی مانده ضروری است، بردارد. و در این راستا بر اهمیت ویژه استقرار مجدد کامل و پایدار تعلیق تمام فعالیت‌ها مرتبط با غنی‌سازی و بازفرآوری ازجمله تحقیق و توسعه که از سوی آژانس بین‌المللی انرژی اتمی راستی

[Downloaded from islamichumanrights.ir on 2026-11-23]

آزمایی شود، تأکید می‌کند. شورای امنیت این اعتقاد راسخ را اعلام می‌دارد که چنین تعلیق و پایبندی کامل و مورد راستی آزمایی قرار گرفته ایران به الزامات تعیین شده از سوی شورای حکام آژانس بین‌المللی انرژی اتمی، به حل دیپلماتیک موضوع و از طریق مذاکرات کمک می‌کند و بر تمایل جامعه بین‌المللی به کار مثبت برای چنین راه‌حلی که به نفع منع اشاعه هسته‌ای در هر کجای دیگر خواهد بود، تأکید می‌کند. شورای امنیت قویاً از نقش شورای حکام آژانس بین‌المللی انرژی اتمی حمایت می‌کند و مدیر کل و دبیرخانه آژانس را برای تلاش‌های جاری حرفه‌ای و بی‌طرفانه‌شان برای حل موضوعات باقیمانده در ایران تحسین و تشویق و بر ضرورت ادامه کار آژانس بین‌المللی انرژی اتمی برای روشن کردن همه موضوعات باقیمانده مربوط به برنامه هسته‌ای ایران تأکید می‌کند. شورای امنیت از مدیر کل آژانس بین‌المللی انرژی اتمی می‌خواهد ظرف ۳۰ روز گزارشی را درباره روند پایبندی ایران به گام‌های درخواست‌شده از سوی شورای حکام تهیه کرده و به صورت موازی به شورای حکام و به شورای امنیت برای بررسی، ارائه دهد» (UN Doc. Statement by the President of the Security Council, S/PRST/2006/15).

۳-۱. تحلیل بیانیه صادرشده از سوی ریاست شورا علیه برنامه هسته‌ای ایران

در این بیانیه که تنها بیانیه‌ای است که در بازه زمانی سال‌های (۲۰۰۰-۲۰۲۵) از سوی رئیس دوره‌ای وقت شورای امنیت (Sir Emyr Jones Parry) که نماینده دائم بریتانیا در سازمان ملل متحد در بین سال‌های ۲۰۰۳ تا ۲۰۰۷ بود، علیه برنامه هسته‌ای ایران صادر گردیده، علیرغم اینکه بر حق دولت‌های عضو معاهده منع گسترش مبنی بر استفاده از انرژی هسته‌ای در جهت مصارف صلح‌جویانه بدون تبعیض تأکید گردید، شورای امنیت بدون ارائه هرگونه دلیل و مدرکی از ایران تقاضا نمود تا اقدامات درخواستی شورای حکام آژانس به ویژه تعلیق کامل و پایدار تمامی فعالیت‌های مرتبط با غنی‌سازی و بازفرآوری را انجام دهد و از مدیرکل آژانس درخواست کرد که ظرف ۳۰ روز، گزارشی را در ارتباط با اقدامات انجام شده توسط ایران ارسال دارد. بیانیه رئیس شورای امنیت در قالب دستورکار عدم اشاعه صادر شد. این اقدام در تعارض با این واقعیت قرار داشت که هیچ‌گاه چنین دیدگاهی از سوی نهاد تخصصی مرتبط با موضوع یعنی آژانس بین‌المللی انرژی اتمی نیز تأیید و دنبال نشده است. بیانیه شورا حتی برخلاف قطعنامه‌های شورای حکام، هیچ اشاره‌ای به ماهیت حقوقی اقدامات اعتمادساز توسط ایران ننمود.

[Downloaded from islamichumanrights.ir on 2026-11-23]

شورای حکام آژانس به هنگام درخواست از ایران جهت انجام اقدامات اعتمادساز تصریح کرد که این اقدامات واجد وصف داوطلبانه و به لحاظ حقوقی غیرالزام‌آور می‌باشند. با این حال، رئیس شورای امنیت در بیانیه خویش نه‌تنها اشاره‌ای به این خصیصه نداشت، بلکه تصریح نمود که درخواست‌های آژانس الزاماتی به شمار آمده که ایران باید آن‌ها را رعایت کند. در ارتباط با آثار حقوقی بیانیه‌های شورای امنیت باید بیان داشت که این دسته از اسناد شورا از منظر حقوقی در قالب تصمیمات الزام‌آور در مفهوم ماده ۲۵ منشور ملل متحد به شمار نمی‌آیند. با این حال، الزام‌آوری یک بیانیه رئیس نیز تابع همان محدودیت‌های قانونی می‌باشد که برای صدور قطعنامه وجود دارد. به عبارت دیگر، صرفاً زمانی برای دولت‌ها لازم‌الاجرا بوده که براساس مقررات مندرج در منشور و حقوق بین‌الملل صادر گردیده باشند. بر این اساس، با توجه به اینکه بیانیه ۲۹ مارس ۲۰۰۶ ریاست شورای امنیت حقایق فعالیت‌های هسته‌ای دولت ایران را به درستی منعکس ننموده بود، نمی‌توانست از اثر الزام‌آوری برای ایران برخوردار باشد (درخصوص نحوه تفسیر قطعنامه‌های شورای امنیت ازجمله نحوه استفاده از عبارت‌پردازی‌ها و تعابیر مرتبط با آن، ر. ک: (Wood, Michael. 1998, The Interpretation of Security Council Resolutions) & (Ciaran, Alexander, 2007, Taking Security Council Resolutions Seriously).

۲. قطعنامه‌های تحریمی

«در جهان کنونی که دولت‌ها بر سر ارزش‌ها و و هنجارهای مشترک به توافق رسیده و به سمت تشکیل جامعه بین‌المللی حرکت کرده‌اند، طبیعتاً لازم است سازوکارهایی برای تنبیه خاطیان احتمالی تعریف شود. همان‌طورکه در درون کشورها ابزارها و استانداردهایی برای تنبیه ناقضان هنجارها و قوانین وجود دارد، در عرصه بین‌المللی در عرصه بین‌المللی نیز وجود چنین ابزارها و استانداردهایی نیز ضروری است؛ به‌ویژه لازم است موانع بازدارنده محکمی در برابر ناقضان صلح و امنیت بین‌المللی وجود داشته باشد. تشکیل جاعه ملل و سپس سازمان ملل متحد حرکت‌هایی در این مسیر بودند» (قنبرلو، ۱۳۹۷: ۸۱). «چنانچه فردریک هافمن توضیح می‌دهد، بین دولت‌های پیروز اجماع بالایی وجود داشت مبنی بر اینکه باید میان ملت‌هایی که رفتار خوب و درست دارند با ملت‌های دارای رفتار بدو نادرست، تمایز قائل شد و از ابزار تحریم علیه ملت‌هایی که سزاورش هستند، استفاده کرد» (Hoffman, 1967: 144). «موارد درخواستی جامعه بین‌الملل درخصوص فعالیت‌های هسته‌ای جمهوری اسلامی ایران را به‌طورکلی می‌توان به دو بخش بیانیه و قطعنامه تقسیم

[Downloaded from islamichumanrights.ir on 2026-11-23]

کرد که بخشی از آن از سوی آژانس بین‌المللی انرژی اتمی و بخشی دیگر نیز از سوی نهاد شورای امنیت سازمان ملل است. با آغاز غنی‌سازی در نطنز در دی‌ماه ۱۳۸۴، شورای حکام تصمیم گرفت پرونده فعالیت هسته‌ای ایران، همراه با دو قطعنامه صادره، ۱۶ گزارش مدیرکل و بیانیه صادره در اجلاس مارس (اواخر اسفند) به شورای امنیت سازمان ملل ارسال شود» (فلاحی، ۱۳۸۶: ۹۶). اگرچه موضوع برنامه هسته‌ای موجب شد شورای امنیت محدودیت‌هایی را در قالب تحریم بر ایران وضع نماید، اما گستره و طیف اقدامات تحریمی شورا ازجمله تحریم‌های تسلیحاتی غیر مرتبط با سلاح‌های هسته‌ای موضوع است که جای تأمل دارد. به عبارت دیگر، شورا نه‌تنها مقوله موشک‌های بالستیک را درخصوص ابعاد نظامی برنامه هسته‌ای ایران مدنظر قرار داده، بلکه موضوع تحریم هرگونه تسلیحات را هم مد نظر قرار داده است. با این حال، به نظر می‌رسد شورا قصد داشته با مسدود نمودن هرگونه درآمد مالی برای ایران به واسطه فروش تسلیحات و از طرف دیگر، امکان واردات تسلیحات از دیگر کشورها که برخی از قطعات آن‌ها قابل استفاده در موشک‌های بالستیک است، موجب محدودیت‌های بسیار برای ایران در این‌گونه موارد شود (عابدینی، ۱۳۹۵: ۱۱۰). در مورد تأثیر تحریم‌ها بر برنامه هسته‌ای ایران، هدف اصلی اعمال تحریم‌های اقتصادی بر تهران، محدود کردن توسعه فناوری‌های حساس پشتیبان برنامه‌های هسته‌ای و موشکی آن بود. این اقدامات با هدف متقاعد کردن ایران به تغییر موضع مذاکره خود از طریق افزایش هزینه به چالش کشیدن قطعنامه‌های شورای امنیت و الزامات آژانس بین‌المللی انرژی اتمی (UNDPI, 2008) انجام شد. قطعنامه‌های شورای امنیت نگرانی‌های بین‌المللی در مورد جاه‌طلبی‌های هسته‌ای ایران را برجسته می‌کرد و در عین حال بستری را برای هماهنگی سیاست‌ها و مطالبات اعضای دائم آن با ایران فراهم می‌کرد و به ایالات متحده و اتحادیه اروپا مشروعیت می‌بخشید تا تحریم‌های یک‌جانبه بیشتری را بر ایران اعمال کنند. با وجود عدم رعایت ایران، قطعنامه‌های مربوطه شورای امنیت ـ از قطعنامه ۱۶۹۶ مورخ ۳۱ ژوئیه ۲۰۰۶ ـ خواستار تعلیق کلیه فعالیت‌های غنی‌سازی و فرآوری هسته‌ای آن شدند (UNSC, 2006). علاوه بر این، این قطعنامه‌ها محدودیت‌هایی را بر دهها فرد، شرکت، آژانس‌های دولتی و سایر نهادهای ایرانی ازجمله برخی از بزرگترین بانک‌های دولتی ایران به دلیل دخالت آن‌ها در توسعه برنامه‌های هسته‌ای و موشکی بالستیک ایران اعمال کردند» (Isaac & Mamdouh Fouda , 2025: 12). «این تحریم‌های هدفمند به‌طور گزارش شده تلاش‌های ایران برای گسترش برنامه هسته‌ای خود را با محدود کردن توانایی آن در به دست

[Downloaded from islamichumanrights.ir on 2026-11-23]

آوردن مواد لازم برای توسعه، کند کرده‌اند. به استدلال می‌توان گفت که این اقدامات محدودکننده توانایی ایران در واردات تجهیزات ضروری و مواد دو منظوره را که می‌توانست آن را قادر به توسعه قابلیت‌های هسته‌ای نظامی کند، محدود کرده است» (Albright, 2012). «با این حال، برخی از گزارش‌های آژانس بین‌المللی انرژی اتمی و سازمان‌های اطلاعاتی خارجی نشان می‌داد که ایران با وجود محدودیت‌های ناشی از تحریم‌های مربوطه، به‌طور پیوسته پیشرفت خود را در طول سال‌ها ادامه داده است. تهران توانست قابلیت‌های هسته‌ای داخلی خود را توسعه دهد و تعداد سانتریفیوژهای خود را تا زمان امضای برجام در ژوئیه ۲۰۱۵ به بیش از ۲۰۰۰ دستگاه افزایش دهد. علاوه بر این، ذخیره اورانیوم کم غنی شده (اورانیوم – ۲۳۵ غلیظ شده به ۳/۵–۵٪) به بیش از ۱۰۰۰۰ کیلوگرم و ذخیره اورانیوم غنی شده (اورانیوم – ۲۳۵ غلیظ شده به ۲۰٪) به حدود ۴۵۰ کیلوگرم رسید. از سال ۲۰۰۲، ایران در ایجاد و بهره برداری از تأسیسات هسته‌ای در سراسر کشور موفق شده است، با هدف در اختیار داشتن تمام مراحل چرخه سوخت هسته‌ای» (Amano, 2015). «می‌توان استدلال کرد که تحریم‌ها تا حدی توانایی ایران در واردات قطعات و تجهیزات مورد نیاز برای توسعه قابلیت‌های خود را محدود کرده و مانع پیشرفت غنی‌سازی اورانیوم و تولید سانتریفیوژ شده است. علاوه بر این، فعالیت‌های بین‌المللی انرژی اتمی ممکن است استفاده از مواد دو منظوره برای توسعه قابلیت‌های هسته‌ای نظامی در صورت وجود چنین قصدی را برای متخصصان هسته‌ای ایرانی دشوار کرده باشد. با این حال، تحریم‌ها نتوانسته‌اند به هدف اصلی خود که تغییر سیاست‌ها و موضع مذاکره ایران در مورد در اختیار داشتن چرخه کامل سوخت هسته‌ای است، دست یابند» (Rafique and Shah, 2012: 15-25).

«با وجود پیامدهای منفی تحریم‌ها، ایران با قطعنامه‌های مربوطه شورای امنیت و الزامات آژانس بین‌المللی انرژی اتمی در مورد فعالیت‌های غنی‌سازی اورانیوم خود مطابقت نکرده است. ایران به فعالیت‌های هسته‌ای خود ادامه داد و به‌طور پیوسته در انباشت مقادیر زیادی اورانیوم کم و غنی‌شده موفق شد. همچنین تعداد زیادی سانتریفیوژ نسل اول و دوم را برای غنی‌سازی اورانیوم تولید و نصب کرد. بر این اساس، تأثیر تحریم‌ها محدود بود» (Clapper, 2013). «می‌توان گفت که تأثیر محدود تحریم‌ها بر توسعه برنامه هسته‌ای ایران تا حدی ناشی از اتخاذ استراتژی خود اتکایی ملی توسط تهران برای کاهش نفوذ خارجی است. ایران پس از خروج غرب از توافقات هسته‌ای که قبلاً با شاه پس از انقلاب اسلامی سال ۱۳۵۷ ایران امضاء شده بود، اهمیت در اختیار داشتن یک چرخه کامل سوخت

[Downloaded from islamichumanrights.ir on 2026-11-23]

هسته‌ای داخلی را درک کرد. تهران با تلاش برای دستیابی به خودکفایی، به تکمیل پروژه‌های هسته‌ای نیمه تمام به ارزش میلیاردها دلار و اطمینان از تأمین سوخت کافی برای نیروگاه‌های هسته‌ای خود ادامه داد» (Mousavian, 2012: 10-13).

فهرست بیانیه و قطعنامه‌های تحریمی شورای امنیت درباره برنامه هسته‌ای ایران
(از آغاز برنامه هسته‌ای ایران ۲۰۰۶ تا سال ۲۰۲۵)

عنوان و موضوع اصلی	شماره بیانیه/قطعنامه	تاریخ
بیانیه درباره برنامه هسته‌ای ایران و درخواست توقف غنی‌سازی	S/PRST/2006/15	29 March 2006
قطعنامه ۱۶۹۶ درباره بررسی وضعیت برنامه هسته‌ای ایران	S/RES/1696	31 July 2006
قطعنامه ۱۷۳۷ درخواست برای پایان غنی‌سازی	S/RES/1737	23 December 2006
قطعنامه ۱۷۴۷ تحریم اشخاص و سازمان‌ها، ممنوعیت صادرات و واردات سلاح‌های سنگین(تحریمی)	S/RES/1747	24 March 2007
قطعنامه ۱۸۰۳ تحریم اشخاص و سازمان‌ها و تحریم‌های اقتصادی گسترده تر (تحریمی)	S/RES/1803	03 March 2008
قطعنامه ۱۸۳۵ درخواست به پایبندی به خواسته‌های شورای حکام آژانس بین‌المللی انرژی اتمی (تحریمی)	S/RES/1835	27 September 2008
قطعنامه ۱۸۸۷ حفظ صلح و امنیت بین‌المللی عدم گسترش هسته‌ای و خلع سلاح هسته‌ای (تحریمی)	S/RES/1887	24 September 2009
قطعنامه ۱۹۲۹ تحریم اشخاص و سازمان‌ها و اعمال محدودیت‌های تجاری و اقتصادی بیشتر (تحریمی)	S/RES/1929	09 June 2010
قطعنامه ۱۹۸۴ تمدید مدت تحریم‌ها و تأکید بر قطعنامه‌های گذشته	S/RES/1984	09 June 2011
قطعنامه ۲۰۴۹ تمدید مدت تحریم‌ها و تأکید بر قطعنامه‌های (تحریمی)	S/RES/2049	07 June 2012
قطعنامه ۲۱۰۵ تمدید مدت تحریم‌ها و تأکید بر قطعنامه‌های گذشته	S/RES/2105	5 June 2013
قطعنامه ۲۱۵۹ تمدید مدت تحریم‌ها و تأکید بر قطعنامه‌های گذشته	S/RES/2159	09 June 2014
قطعنامه ۲۲۳۱ تأکید بر برنامه جامع اقدام مشترک و لغو تحریم‌ها	S/RES/2231	20 July 2015

(https://www.un.org/securitycouncil/content/resolutions)

[Downloaded from islamichumanrights.ir on 2026-11-23]

ازاین‌رو دولت امریکا همواره تلاش می‌کند وانمود کند ایران در برنامه هسته‌ای نیت صلح‌آمیز نداشته و ندارد و با انتقال پرونده ایران از آژانس به شورای امنیت، فشارهای سنگین‌تری علیه آن اعمال شود تا مجبور به عقب‌نشینی شود که البته برخی محققان امریکایی و نیز در تحریک مواضع حاد دولت‌شان علیه ایران مؤثر بوده‌اند (عالیپور، ۱۳۹۳: ۷۱).

۳. مسأله عدم اشاعه هسته‌ای

«در برنامه هسته‌ای، توانمندی‌های چهارگانه‌ای وجود دارد که شامل (بهره‌مندی صلح‌آمیز) با مصارف انرژی، پزشکی و علمی، (توانایی قانونمند)، (توانایی کامل) هسته‌ای و (دستیابی به سلاح هسته‌ای) است. کشورها براساس موقعیت ژئوپلتیک، محیط امنیتی، تهدیدها، توان ملی، جایگاه قدرت، سطح توسعه و رشد اقتصادی و سیاسی و همچنین تجربه‌ها و باورهای ایدئولوژیک خود دست به انتخاب یکی از گزینه‌ها می‌زنند» (کوشکی، میرحسینی، ۱۳۹۱: ص. ۸۴). «گسترش سلاح‌های هسته‌ای به معنای گسترش سلاح‌های هسته‌ای و فناوری‌های مرتبط با آن به کشورهایی است که طبق معاهده منع گسترش سلاح‌های هسته‌ای (NPT) به‌عنوان کشورهای دارای سلاح هسته‌ای شناخته نمی‌شوند. این پدیده نشان‌دهنده چالش حیاتی بالقوه در چشم‌انداز روابط بین‌الملل است. این پدیده، تهدید بالقوه‌ای را برای امنیت جهانی، مانند مفاهیم سنتی توازن قدرت و ثبات منطقه‌ای، نشان داده است. تصمیمات اخیر، به‌عنوان مثال، پردازش مداوم قابلیت‌های هسته‌ای کره شمالی و گسترش بحث‌برانگیز ایران در حوزه هسته‌ای، نیز فوریت حل این مشکل چشم‌انداز را اثبات می‌کند. این وضعیت، چالشی را برای کل چارچوب امنیت جهانی نشان می‌دهد. علاوه بر این، سؤالات اساسی در مورد تعادل قدرت، ثبات منطقه و احتمال خلع سلاح مطرح می‌کند. ظهور فناوری هسته‌ای به دلیل پیشرفت علمی، اکنون به یک مسئله ژئوپلیتیکی پیچیده تبدیل شده است. صلح و امنیت جهانی به‌طور قابل توجهی تحت تأثیر پتانسیل بازیگران دولتی یا غیردولتی برای دستیابی به سلاح‌های هسته‌ای قرار دارد» (Yuqian Huang, 2024: 395). «پیمان منع گسترش سلاح‌های هسته‌ای برای تنظیم انتشار سلاح‌های هسته‌ای به دلیل به رسمیت شناختن تهدید قابل توجه تکثیر سلاح‌های هسته‌ای برای جامعه جهانی، اجرا شد. (NPT) که در سال ۱۹۷۰ تأسیس شد، برای اجرای این ایده بسیار مهم است. سه اصل اساسی به

[Downloaded from islamichumanrights.ir on 2026-11-23]

شرح زیر ارائه شده است: متوقف کردن گسترش سلاح‌های هسته‌ای و فناوری‌های مرتبط، ترویج استفاده مشترک از انرژی هسته‌ای برای اهداف صلح‌آمیز و تلاش برای خلع سلاح هسته‌ای. کشورهای عضو متعهد شده‌اند که این کنوانسیون را به‌عنوان یک عنصر اساسی در مدیریت هسته‌ای جهانی، چه از نظر قانونی و چه از نظر اخلاقی، با هدف محدود کردن بیشتر تکثیر سلاح‌های هسته‌ای حفظ کنند» (Puga Álvarez, 2022: 98-195). ایران در سال ۱۹۶۸، ان. پی. تی را امضا نمود، در سال ۱۹۷۰ آن را به تصویب رساند و در سال ۱۹۷۴ نیز با انعقاد موافقتنامه دو جانبه‌ای با آژانس، نظام پادمان هسته‌ای را پذیرفت (Andrew, Chamberlain, 2004). امضای قرارداد پادمان حاکی از شفافیت برنامه هسته‌ای ایران است. ایران عضو آژانس بین‌المللی انرژی اتمی است و اساسنامه آن را سال‌ها پیش از تصویب ان. پی. تی پذیرفته است. غیر از این اسناد دولت ایران‌پیمان ۱۹۶۳ مسکو در مورد منع پاره‌ای از آزمایش‌های هسته‌ای و نیز پیمان عدم استقرار سلاح‌های هسته‌ای در دریا و بستر دریاها (۱۹۷۱) را نیز پذیرفته و بارها وفاداری خود را به مقررات آن‌ها اعلام داشته است (توسلی نائینی، ۱۳۸۳: ۳۵).

٤. نقش آژانس بین‌المللی انرژی اتمی

«نقش آژانس بین‌المللی انرژی اتمی (IAEA, International Atomic Energy Agency) در امنیت هسته‌ای در طول دهه‌ها تکامل یافته است. با این وجود، همچنان با چالش‌های ساختاری روبه‌رو است. چالش اصلی تنش بین حاکمیت ملی و نیاز به اقدامات امنیتی جمعی است. بسیاری از کشورها نسبت به دخالت آژانس بین‌المللی انرژی اتمی در امنیت هسته‌ای محتاط هستند و می‌ترسند که این امر حقوق حاکمیتی آن‌ها را نقض کند. در اسناد متعدد آژانس بین‌المللی انرژی اتمی آمده است که امنیت هسته‌ای ذاتاً یک مسئولیت ملی است. این امر مستلزم آن است که کشورهای عضو شیوه‌های امنیت هسته‌ای خود را بدون افشای اطلاعات طبقه‌بندی‌شده به اشتراک بگذارند تا سایر کشورهای عضو بتوانند از معماری امنیت هسته‌ای اطمینان حاصل کنند. با این حال، تنش مداوم بین حاکمیت از یک سو و تضمین‌ها از سوی دیگر وجود دارد و آژانس بین‌المللی انرژی اتمی در این میانه گیر افتاده است» (Alkış, Sökmen Alaca, 2025: 21). «شورای امنیت سازمان ملل متحد و آژانس بین‌المللی انرژی اتمی به دلیل برخی اشتراکات در ایفای وظایف سازمانی در

[Downloaded from islamichumanrights.ir on 2026-11-23]

ارتباط با جلوگیری از اشاعه هسته‌ای و تلاش هر دو نهاد برای منع تکثیر تسلیحات کشتار جمعی همواره رابطه تنگاتنگی با یکدیگر داشته‌اند. در حالی که از یک طرف، در مواردی شورای امنیت به‌عنوان تضمین‌کننده تصمیمات آژانس وارد عرصه شده است، از طرف دیگر در مواردی دیگر آژانس در حقیقت به عنوان رکن فرعی شورای امنیت در تضمین صلح و امنیت بین‌المللی فعالیت نموده است. این رابطه نزدیک و تنگاتنگ میان دو نهاد در اسناد بین‌المللی مرتبط با مسائل عدم اشاعه هسته‌ای به ویژه معاهده منع تکثیر سلاح‌های هسته‌ای سال ۱۹۶۸ و اساسنامه سازمان بین‌المللی انرژی اتمی سال ۱۹۶۵ متبلور است» (زمانی، سادات حسینی، ۱۳۸۵: ۲۰). «پیمان منع گسترش سلاح‌های هسته‌ای (مادۀ ۳) و نیز اساسنامۀ آژانس بین‌المللی انرژی اتمی (بند ۵ مادۀ ۳)، آژانس را قادر می‌سازند تا با نظارت بر برنامۀ هسته‌ای دولت‌های عضو و راستی‌آزمایی اظهارات آنان، از صلح‌آمیز بودن برنامۀ هسته‌ای این دولت‌ها، اطمینان حاصل کند. به همین منظور، آژانس با دولت‌ها موافقتنامه‌ای به نام پادمان منعقد می‌کند که در نتیجۀ آن، آژانس امکان دسترسی به تأسیسات هسته‌ای دولت‌ها را داشته و حدود وظایف و اختیارات آن مشخص شود. در جریان برنامۀ هسته‌ای ایران، وجود برخی ابهامات و موارد متعدد ادعایی نقض معاهدۀ پادمان، شورای حکام آژانس را بر آن داشت تا با صدور قطعنامه هایی همچون قطعنامۀ (GOV/2005/77)، مجموعه‌ای از الزامات ازجمله تعلیق برنامۀ غنی‌سازی اورانیوم را بر ایران تحمیل کند. این قطعنامه‌ها فاقد نیروی الزام‌آور هستند. البته، طبق مادۀ ۱۸ موافقتنامۀ پادمان ایران ـ آژانس، شورای حکام می‌تواند هر زمان که ضروری تشخیص دهد، انجام اقداماتی را از ایران بخواهد. با این حال، شورا هیچ‌گاه در قطعنامه‌های خود به این ماده اشاره نکرد و آن را مبنای الزام‌آور بودن قطعنامه‌های خود ندانست و حتی دبیرکل آژانس در گزارش‌های خود، علت الزامی بودن الزامات قطعنامه‌ها را صدور قطعنامه‌های شورای امنیت در حمایت از آن‌ها اعلام می‌کرد» (فاضل، ۱۴۰۰: ۲).

۵. نظام حقوقی و سیاسی شورای امنیت

تحریم‌های بین‌المللی معمولاً به‌عنوان ابزاری برای سیاست خارجی تلقی می‌شوند که کشورها برای دستیابی به اهداف خود از طریق اعمال فشار بر نهادهای هدف برای تغییر سیاست‌ها یا رفتارشان از آن استفاده می‌کنند (Haass, 1997: 74-85). در ادبیات موضوع،

[Downloaded from islamichumanrights.ir on 2026-11-23]

براساس ماهیت اقدامات تنبیهی اعمال شده، بین تحریم‌های اقتصادی و غیر اقتصادی تمایز قائل شده‌اند. تحریم‌های اقتصادی ممکن است شامل اقدامات محدودکننده‌ای مانند بایکوت، مسدود کردن دارایی‌ها، محدودیت‌های حواله، ممنوعیت انتقال فناوری، کاهش کمک‌های خارجی یا محدودیت‌های تجاری و مالی باشد. تحریم‌های غیر اقتصادی ممکن است شامل اقدامات سیاسی و دیپلماتیک، ممنوعیت سفر، محدودیت‌های ارتباطی، تحریم تسلیحاتی، محاصره دریایی یا محدود کردن تبادل فرهنگی و همکاری علمی باشد (Ronzitti, 2016: pp. 3-10). دیوید بالدوین مفهوم سیاستمداری اقتصادی را معرفی کرد؛ دولت‌ها ممکن است از ابزارهای اقتصادی مختلفی در اجرای سیاست‌های خارجی خود برای دستیابی به اهداف سیاسی استفاده کنند. سیاستمداری اقتصادی در درجه اول از سه جزء اصلی تشکیل شده است. اول ابزار است؛ برخلاف سایر ابزارهای سیاست خارجی، سیاست‌های اقتصادی با هدف تأثیرگذاری بر تولید یا مصرف ثروت سایر کشورها از طریق اقدامات تجاری یا کمک‌های خارجی انجام می‌شوند. دوم دامنه نفوذ است؛ فرستندگان ممکن است سعی کنند با هدف قرار دادن افراد خاص یا بخش‌ها و فعالیت‌های اقتصادی، بر سایر کشورها تأثیر بگذارند. سوم دامنه نفوذ است؛ فرستندگان ممکن است قصد داشته باشند رفتارهای خاص کشور هدف را در رابطه با سیاست‌های داخلی یا خارجی آن تغییر دهند (Baldwin, 1985: 32). در حقیقت، شورای امنیت سازمان ملل متحد به عنوان قوه اجرایی اصلی در حفظ صلح و امنیت بین‌المللی، نقش مرکزی در شکل‌دهی و اعمال نظام حقوقی بین‌المللی ایفا می‌کند.

«این شورا می‌تواند قطعنامه‌های الزام‌آور صادر کند و از طریق ماده‌های فصل VII منشور (http://www.un.org/en/sections/un-charter/un-charter-full-text/)، ابزارهایی مانند تحریم‌ها، عملیات‌های صلح، و پاسخ‌های مالی ـ اقتصادی را به کار گیرد تا تهدیدات امنیتی را مهار کند» (Wood, Sthoeger, 2022: 196). «با وجود این قدرت اجرایی، بحث‌هایی جدی پیرامون مشروعیت دموکراتیک و کارکرد عملی شورا وجود دارد، به ویژه در زمینه مسئولیت پذیری، شفافیت تصمیم‌گیری، و نقش وتوهای دائمی کشورهای عضو که به‌طور گسترده‌ای در ادبیات حقوق بین‌الملل و مطالعات امنیتی بررسی می‌شود» (Simma, 2014). «این مباحث به ویژه در ادبیات حقوق بین‌الملل و مطالعات امنیتی به طور گسترده‌ای بررسی شده اند و برای فهم کامل ساختار و محدودیت‌های شورا حیاتی‌اند»

[Downloaded from islamichumanrights.ir on 2026-11-23]

(Tams, 2012). «در حیطه سیاست داخلی، قطعنامه‌های شورای امنیت به‌طور غیرمستقیم چارچوب‌های قانونی و عملیاتی برای سیاست‌های امنیتی کشورها فراهم می‌کنند. این قطعنامه‌ها می‌توانند عملیات نظامی، تحریم‌های هدفمند و مسیرهای دیپلماتیک را تعیین کنند و ازاین‌رو سیاستگذاری امنیتی ملی را شکل می‌دهند، اما تفسیر و اجرای این قطعنامه‌ها به عوامل سیاسی و منابع بین‌المللی وابسته است و گاه بین منافع ملی و تعهدات فراملی تعارض ایجاد می‌کند. برای مدیریت این تعارض‌ها، نیاز به سازوکارهای پاسخگو، گزارش‌دهی شفاف و سازوکارهای نظارتی معتبری وجود دارد تا هم‌سو بودن سیاست داخلی با تعهدات بین‌المللی حفظ شود» (Evans, 2017).

٦. اهداف و پیامدهای فعالیت‌های هسته‌ای ایران در به‌کارگیری فناوری هسته‌ای

«تلاش ایران جهت دستیابی به فناوری هسته‌ای برای مقاصد صلح‌آمیز ناشی از سیاست مستمری بوده است که دقیقاً براساس محاسبات منافع ملی و اقتصادی کشور و با در نظر داشتن نیازهای آتی توسعه ایران به منابع پایدار انرژی از پنجاه سال پیش انتخاب شده و دنبال شده است. در اثر تلاش‌هایی که انجام شد، ایران با برنامه‌ریزی گسترده توانسته است در هر دو بعد سخت‌افزاری و نرم‌افزاری هسته‌ای پیشرفت نماید و در این زمینه دستاوردهای بزرگی حاصل شده است، به گونه‌ای که نام آن در فهرست کشورهای توسعه‌یافته هسته‌ای قرار گرفته است. آمریکا و هم‌پیمانان آن که هیچگاه به تعهدات بین‌المللی خود در حوزه خلع سلاح و کنترل تسلیحات پایبند نبودند، با طرح اتهامات واهی و به‌کارگیری ابزارهای رسانه‌ای و تبلیغی تلاش نمودند تا برنامه هسته‌ای صلح‌آمیز ایران را زیر سؤال ببرند. این کشورها برای توقف برنامه هسته‌ای صلح‌آمیز ایران به اقدامات سیاسی و غیرقانونی ازجمله استفاده ابزاری از نهادهای بین‌المللی متوسل شدند. کشورهای غربی و در رأس آن‌ها آمریکا با وضع تحریم‌ها و محدودیت‌هایی سعی کردند ملت ایران را از فناوری هسته‌ای محروم کنند، غافل از اینکه این تحریم‌ها ایران را به سمت استقلال و خودکفایی در این عرصه سوق داده است. ایران با به‌کارگیری توان دیپلماتیک و سیاسی خود برای خنثی نمودن اقدامات و تبلیغات منفی تلاش‌های گسترده‌ای را به کار بست. یکی از نتایج دیپلماسی فعال، حمایت‌های مکرر بیش از دو سوم کشورهای عضو سازمان ملل متحد در غالب جنبش عدم تعهد از برنامه هسته‌ای ایران می‌باشد. ایران، خواهان حقی فراتر

[Downloaded from islamichumanrights.ir on 2026-11-23]

از حقوق تصریح شده خود در معاهده عدم اشاعه (NPT, Non-Proliferation Treaty) نمی‌باشد و صرفاً در پی بهره‌مندی و اعمال حقوق مشروع خود براساس معاهده در مقابل پایبندی به تعهداتش می‌باشد. هدف اصلی جمهوری اسلامی ایران در توسعه هسته‌ای، تولید برق هسته‌ای می‌باشد. جمهوری اسلامی ایران باید تا سال (۲۰۲۵) براساس رشد مؤلفه‌های اقتصادی کشور و مصوبه مجلس شورای اسلامی، ۴۰/۰۰۰ مگاوات برق هسته‌ای را به‌عنوان برنامه اصلی توسعه نیروگاه‌های هسته‌ای کشور به اجرا گذارد. حجم سوخت هسته‌ای مورد نیاز این نیروگاهها نیز ایران را ملزم به برنامه‌ریزی بلندمدت برای تأمین آن از منابع داخلی و بیرونی می‌کند. برخوردهای تبعیض‌آمیز با ایران و اعمال استانداردهای دوگانه آن را مصمم و ملزم به پیگیری سیاست چرخه سوخت بومی کرده است» (غریب‌آبادی، ۱۳۸۷: ۶۷-۷۰).

نتیجه‌گیری

این مطالعه نشان می‌دهد که بیانیه‌های ریاست شورای امنیت و قطعنامه‌های تحریمی، اگرچه از منظر قانونی و اجرایی با یکدیگر تفاوت‌های ماهوی دارند، به‌طورکلی در رسیدن به پاسخ‌های چندجانبه و درک مشترک از تهدیدهای هسته‌ای ایران، نقش مکمل و بی‌ثبات‌کننده‌ای ایفا می‌کنند. جایگاه بیانیه‌های ریاست شورا را می‌توان به سه محور کلیدی تقسیم کرد: پیام‌رسانی سیاسی، فضا برای اجماع و تقویت‌دهنده فشار دیپلماتیک. قطعنامه‌های تحریمی، از سوی دیگر، ابزار الزام‌آور تحت فصل VII منشور سازمان ملل هستند که از طریق ابزارهای اقتصادی، فناوری و مالی، هزینه‌های رفتاری خاص را برای دولت هدف افزایش می‌دهند و به تغییر رفتار یا بازگشت به مسیر مذاکرات کمک می‌کنند. بررسی تحلیلی نشان می‌دهد که بیانیه‌های ریاست به‌طور مؤثر می‌توانند فضا و اجماع سیاسی لازم برای تصویب یا بازنگری قطعنامه‌ها را فراهم آورند. در مواقعی که اجماع شورای امنیت تداوم دارد یا به‌طور هم‌زمان با حساسیت‌های منطقه‌ای و ژئوپولتیکی هماهنگ می‌شود، قطعنامه‌های تحریمی کارآمدی بالاتری از خود نشان می‌دهند و می‌تواند به ویژه در کنار ابزارهای بین‌المللی بازرسی و گزارش‌دهی آژانس، به محدودسازی ظرفیت‌های فناورانه و اقتصادی کشور هدف منجر شود. از سوی دیگر، نبود ضمانت‌های اجرایی مشخص برای بسیاری از بیانیه‌های ریاست، باعث می‌شود که کارکرد

[Downloaded from islamichumanrights.ir on 2026-11-23]

آن‌ها بیشتر به جنبه‌های نمادین و اجماعی محدود بماند و نتواند تغییر رفتار را به‌طور کامل تضمین کند. رابطه بین بیانیه‌های ریاست و قطعنامه‌های تحریمی نشان می‌دهد که این دو ابزار دیپلماتیک در یک کانال هم‌سو و تکمیلی عمل می‌کنند. بیانیه‌های ریاست می‌توانند به‌عنوان «پیام آغازین» برای اقدامات سخت‌تر یا بازنگری‌های قطعنامه‌ای عمل کنند و از طریق ایجاد اجماع اولیه، مسیر تصویب و اجرای قطعنامه‌ها را هموار سازند. در مواقعی که قطعنامه‌ها به دلیل چند قطبی بودن محیط بین‌الملل یا مقاومت برخی کشورها با چالش اجرا مواجه می‌شوند، بیانیه‌های ریاست می‌توانند با تقویت خطوط قرمز و روشن‌سازی چارچوب‌های دیپلماسی، از فروپاشی یا نقض جدی اجماع جلوگیری کنند و به فرآیند مذاکرات بازگردند. پیامدهای دیپلماتیک و امنیتی این ترکیب ابزارها برای جامعه بین‌الملل دوگانه است: از یکسو، نشان می‌دهد که شورای امنیت توانایی‌های ابزارگونه‌ای برای فشار و بازدارندگی دارد و از سوی دیگر، بر اهمیت همسویی سیاسی و هماهنگی عملی بین اعضا تأکید می‌کند. برای ایران و سایر کشورهای هدف، این دو کانال به‌طور هم‌زمان فشارهای اقتصادی ـ سیاسی و فرصت‌های دیپلماسی را تمرکز می‌کنند و می‌توانند مذاکرات را به تعادلی بین تضمین‌های راستی آزمایی و منافع ملی سوق دهند. در راستای پژوهش‌های آینده، سه جهت کلیدی پیشنهاد می‌شود: (۱) بررسی مقایسه‌ای دقیق بین دوره‌های مختلف صدور بیانیه‌های ریاست و شدت یا گستره قطعنامه‌های تحریمی در ایران و مقایسه با پرونده‌های هسته‌ای دیگر؛ (۲) توسعه شاخص‌های ارزیابی کارایی قطعنامه‌ها و تأثیر بیانیه‌ها بر رفتار هسته‌ای، با توجه به شاخص‌هایی مانند همکاری با آژانس، دسترسی به فناوری و سطح همکاری با بازرسان؛ و (۳) مطالعه موردی‌های انتخابی برای استخراج روندهای هماهنگی یا گسست اجماع در شورا. این رویکردها می‌تواند به شکل‌دهی سیاست‌ها و ابزارهای آینده شورای امنیت در مواجهه با چالش‌های هسته‌ای و جلوگیری از گسست گسترده دیپلماسی کمک کند و تحلیل دقیق این اسناد، نه‌تنها به شناخت بهتر اهداف و استراتژی‌های شورای امنیت در قبال ایران می‌پردازد، بلکه در ارزیابی اثربخشی تحریم‌ها و پیامدهای آن‌ها نیز نقش به‌سزایی دارد. این موضوع در نهایت، می‌تواند به فهم بهتر از چالش‌ها و فرصت‌های پیش روی دیپلماسی و راه‌حل‌های پایدار برای مسئله هسته‌ای ایران یاری رساند.

[Downloaded from islamichumanrights.ir on 2026-11-23]

منابع

کتاب‌ها

- غریب‌آبادی، کاظم. (۱۳۸۷). (واقعیت‌های اساسی در مورد برنامه هسته‌ای ایران)، مؤسسه چاپ و انتشارات وزارت امورخارجه، صص. ۶۷-۷۰.

مقالات

- توسلی نائینی، منوچهر. (۱۳۸۳). «حقوق و تعهدات ایران در پیمان منع گسترش سلاح‌های هسته‌ای»، ماهنامه اطلاعات سیاسی و اقتصادی، ش. ۲۰۳-۲۰۴، صص. ۳۹-۳۲، ص. ۳۵.
- زمانی، قاسم؛ سادات میدانی، حسین. (۱۳۸۵). عملکرد شورای امنیت در پرونده هسته‌ای ایران: از ارجاع تا تحریم، مجله پژوهش‌های حقوقی، ش ۱۰، صص. ۱۵-۵۴، نیمسال دوم، ص. ۲۰.
- صیرفی، ساسان؛ عابدینی، عبداله و واعظ، سارا. (۱۴۰۳). «کاربست رژیم پایش فناوری موشکی در رویه شورای امنیت: مطالعه موردی قطعنامه ۲۲۳۱»، فصلنامه مطالعات بین‌المللی، سال ۲۱، ش ۲ (۸۲)، پاییز ۱۴۰۳، صص. ۷-۳۴، ص. ۱۰.
- عابدینی، عبداله. (۱۳۹۵). «مقایسه تحریم تسلیحاتی علیه ایران در قطعنامه ۲۲۳۱ و قطعنامه‌های پیش از آن». فصلنامه مطالعات راهبردی، ش. ۷۲، تابستان ۹۵، صص. ۱۰۸-۱۲۸، ص. ۱۱۰.
- فاضل، فاطمه. (۱۴۰۰). «برخی ملاحظات درخصوص قطعنامه‌هایی که دیگر وجود ندارند: قطعنامه‌های مربوط به پروندهٔ هسته‌ای ایران». فصلنامه مطالعات انجمن ایرانی سازمان ملل متحد، ص. ۲.
- فلاحی، سارا. (۱۳۸۶). «بررسی مقایسه‌ای دیپلماسی هسته‌ای دوران ریاست جمهوری محمد خاتمی و محمود احمدی نژاد». پژوهشنامه علوم سیاسی، ش۱، صص. ۷۲-۹۳، ص. ۹۶.
- قنبرلو، عبداله. (۱۳۹۷). «مبنای نظری تحریم‌های مربوط به برنامه هسته‌ای ایران: مقایسه دیپلماسی دولت‌های ترامپ و اوباما». فصلنامه مطالعات راهبردی، سال بیست و یکم، ش. دوم، تابستان ۱۳۹۷، ش مسلسل ۸۰، صص. ۷۶-۹۹، ص ۸۱.
- کوشکی، محمد صادق و میرحسینی، فرشته. (۱۳۹۱). «بررسی تطبیقی برنامه هسته‌ای جمهوری اسلامی ایران و رژیم صهیونیستی». فصلنامه تحقیقات سیاسی بین‌المللی، ش ۱۳، زمستان ۱۳۹۱، صص. ۸۱-۱۲۷، ص. ۸۴.
- موسوی فر، سید حسین و همکاران. (۱۳۹۹). «امکانسنجی مکانیسم ماشه برجام توسط آمریکا از منظر حقوق بین الملل»، نشریه علمی آفاق امنیت، سال چهاردهم. ش. پنجاه و یکم، تابستان ۱۴۰۰، ۲۲۰-۲۰۳. ص. ۲۰۳

[Downloaded from islamichumanrights.ir on 2026-11-23]

- محبی، محسن و بذار، وحید. (۱۳۹۶). «سازوکار حل و فصل ناشی از اختلاف برجام و تعیین تکلیف تحریم‌های هسته‌ای ایران در برجام و قطعنامه ۲۲۳۱ شورای امنیت سازمان ملل متحد». مجله مطالعات حقوقی دانشگاه شیراز، دوره نهم، ش. چهارم، زمستان ۹۶، صص. ۲۸۰-۳۰۶.

پایاننامه‌ها

- عالیپور، اصغر. «بررسی مقایسه‌ای سیاست امریکا نسبت به برنامه هسته‌ای هند و پاکستان و برنامه هسته‌ای ایران». پایاننامه کارشناسی ارشد، استاد راهنما دکتر فرهاد درویشی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی، زمستان ۱۳۹۳، ص. ۷۱.

گزارشات

- میرمحمد صادقی، فرهاد. «مرگ برجام و بازگشت تحریم‌ها؛ تروئیکای اروپایی: دیپلماسی نمرده است، ایران تنش‌زایی نکند». یورونیوز. ۲۰۲۵/۰۹/۲۸.

References

Books

1-Baldwin, D.A. (1985), *Economic Statecraft*, Princeton University Press, Princeton. P.32.
2-Davidson, Nicol & UNITAR, Staff. (1981)."Paths to Peace the UN Security Council and Its Presidency", Edited 2015, Pergamon Policy Studies on international politics. New York : Pergamon Press. pp.(6-7, 31-32).
3- Evans, M. (2017). International Law (5th ed.). New York, NY: Cambridge University Press.
4-Ronzitti, N. (2016), "Sanctions as instruments of coercive diplomacy: an international law perspective", in Ronzitti, N. (Ed.), *Coercive Diplomacy, Sanctions and International Law*, Brill Nijhoff, Leiden, pp. 3-10.
5- Simma, B. (2014). The Charter of the United Nations: A Commentary (3rd ed.). Oxford, UK: Oxford University Press.
6-Tams, C. J. (2012). The UN Security Council. In Oxford Readings in International Law. Oxford, UK: Oxford University Press.
7- United Nations. (n.d.). Chapter VII. In Charter of the United Nations. Retrieved from http://www.un.org/en/sections/un-charter/un-charter-full-text/
8-Wood, Michael and Sthoeger, Eran (2022). The UN Security Council and International Law. Cambridge University Press. p.196.

Articles

- Alkış M.A., Sökmen Alaca, A.İ., 2025, "IAEA and Nuclear Security: An Evolutionary Perspective", Journal of Nuclear Sciences, Vol. 9, No. 2, December 2022, 17-22. p.21.
- Andrew, Dave and Nigel Chamberlain (2004). "The IAEA and Iran: Crisis Adverted- for the time being", Occasional Papers, British American Security

[Downloaded from islamichumanrights.ir on 2026-11-23]

Information Council (BASIC), London Office, Retrived from http://www.basicint.org/sites/default/files/PUB231104.pdf.
- Elrashidy, Hala Ahmad. (2016), "The Iranian Nuclear Agreement from a Legal Perspective", http://platform. Almanhal.com/Article/Preview.aspx?ID73486 (accessed November 26, 2017), pp. 1-37.
- Farhidi, Faraz and Madani, Kaveh. (2015), "A Game Theoretic Analysis of the Conflict over Iran´s Nuclear Program", presented to 2015 IEEE International Conference on System, Man, and Cybernetics (SMC), pp. 1-6.
- Haass, R.N. (1997), "Sanctioning madness", *Foreign Affairs*, Vol. 76 No. 6, pp. 74-85, doi: 10.2307/ 20048277.
- Hoffman, Frederick. (1967). "The Function of Economic Sanctions: A Comparative Analysis", Journal of Peace Research, Vol. 4. No2. p.144.
- Isaac, Sally Khalifa & Mamdouh Fouda , Ibrahim. (2025). «The nexus between international sanctions and multilateral negotiations: the case of Iran's nuclear program», Review of Economics and Political Science, Emerald Publishing Limited, pp. 1-17. P.12.
- Jalili, M. (2017). Security Dilemma in Iranian Foreign Policy. Iranian Review of Foreign Affairs.
- Katzman, K. (2019). Iran: Internal Politics and U.S. Policy and Options. Congressional Research Service.
- Mardani, Nader & Hooshmand, Mohammad Mehdi. (2016), "JCPOA; A Dialectical Paradigm of Treaty and Other International Instruments", Journal of Politics and Law, Vol. 9, No. 3, pp.70-84.
- Mousavian, H. (2012), "The Iranian nuclear dispute: origins and current options", *Arms Control Today*, Vol. 42 No. 6, pp. 10-13.
- Rafique, N. and Shah, B. (2012), "Political and economic impact of nuclear-related sanctions on Iran and its foreign policy options", *Strategic Studies*, Vol. 32 No. 4, pp. 15-25, Vol. 33, No. 1.
- Yuqian Huang , (2024). Nuclear Proliferation and International Security: Challenges and Perspectives, International Journal of Social Sciences and Public Administration, Volume 4, Number 2, p. 395.

Dissertation

- Puga Álvarez, V. (2022). Cooperation on non-proliferation: An analysis of the Treaty of Tlatelolco and the Latin American and Caribbean Nuclear-Weapon-Free Zone (NWFZ) (Doctoral dissertation, Budapesti Corvinus Egyetem). Rosenthal, M. D. (2016). United nations security council resolution 2231 & joint comprehensive plan of action. International Legal Materials, 55(1), 98- 195.

Reports

- Albright, D., Brannan, P., Stricker, A., Walrond, C. and Wood, H. (2012), "Preventing Iran from getting nuclear weapons: constraining its future nuclear options", *The Institute for Science and International Security*, Washington, D.C., available at: https://isis online.org/uploads/isisreports/documents/USIP_Template_ 5March2012-1.pdf (accessed 23 May 2021).

[Downloaded from islamichumanrights.ir on 2026-11-23]

- Amano, Y. (2015), Implementation of the NPT Safeguards Agreement and Relevant Provisions of Security Council Resolutions in the Islamic Republic of Iran: Report by the Director-General, GOV/2015/34, International Atomic Energy Agency, Vienna, available at: https://www.iaea.org/ sites/default/files/gov-2015-34.pdf (accessed 24 May 2021).
- Clapper, J.R. (2013), "Statement for the record on the worldwide threat assessment of the U.S. Intelligence community for the senate select committee on intelligence", *Office of the Director of National Intelligence*, Washington, D.C., available at: https://www.dni.gov/files/documents/Intelligence%20Reports/2013%20ATA%20SFR%20for%20SSCI%2012%20Mar%202013.pdf (accessed 24 May 2021).
- https://www.cnas.org/publications/reports/the-new-tools-of-economic-warfare-effects-and-effectiveness-of-contemporary-u-s-financial-sanctions.

Documents

- "Notes by the president of the Security Council". Archived from the original on 30 March 2012. Retrieved 29 June 2017.
- Provisional Rules of Procedure of the United Nations Security Council, Chapter I, Rules 1 and 2.
- Provisional Rules of Procedure of the United Nations Security Council, Chapter II, Rule 7.
- Provisional Rules of Procedure of the United Nations Security Council, Chapter IV, Rule 19.
- Provisional Rules of Procedure of the United Nations Security Council, Chapter III, rule 13.
- Provisional Rules of Procedure of the United Nations Security Council, Chapter I, rules 1 and 2.
- UN Doc. Statement by the President of the Security Council, S/PRST/2006/15, 29 March 2006, https://www.un.org/securitycouncil/content/presidential-statements.
- "UN Security Council: Presidential Statements 2008". Archived from the original on 11 August 2012. Retrieved 29 June 2017.
- "UN Security Council: Presidential Statements 2008". United Nations. Retrieved 9 June 2012.

Sites

- Security Council Presidency | United Nations Security Council". www.un.org. Retrieved 2021-03-07.
- https://www.un.org/securitycouncil/content/resolutions
- https://www.tabnak.ir/fa/news/1319825
- https://donya-e-eqtesad.com/fa/tiny/news-4199635
- https://www.ettelaat.com/news/104533
- https://www.eghtesadonline.com/n/1A8s
- https://www.tasnimnews.com/fa/news/1396/04/18/1459843
- https://www.asriran.com/fa/news/670412
- https://www.mehrnews.com/news/6694199/

[Downloaded from islamichumanrights.ir on 2026-11-23]